

7. Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки / Наказ Міністерства освіти і науки України № 49 від 23 січня 2004 р.
8. Жовта І. 120 тисяч студентів сьогодні навчаються за кредитно-модульною системою організації навчального процесу // Освіта України. – № 9. – 1 лютого 2005 р.
9. Кремень В.Г. Шляхи модернізації вищої освіти України // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2004. – №3(9). – С.4-7.
10. Пузанов Д.В. и др. Оптимизация перечня общепрофессиональных дисциплин федеральных компонентов для третьего поколения ГОСов высшего профессионального образования и их содержания для технических и технологических направлений подготовки // Материалы Всероссийской конференции “Образовательная среда: сегодня и завтра” (Москва, ВВЦ, 29.09-02.10.2004)
11. Каликинский Ю.А., Кива А.А. Компетентный подход – основа разработки образовательных стандартов второго поколения // Профессиональное образование. – 2004. – № 7. – С. 12-13.
12. Змістові частини галузевих стандартів вищої освіти підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів молодшого спеціаліста та бакалавра щодо гуманітарної, соціально-економічної та екологічної освіти та освіти з безпеки життя і діяльності людини й охорони праці. Додаток до інструктивного листа Міністерства освіти і науки України від 19.06.2002р. №1/9-307 // Інформаційний вісник. – К.: Вища освіта, 2003. – №11. – 60 с.

УДК 378

Красножан Ж.В.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ (НА МАТЕРІАЛІ КУРСУ “ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА”)

Мова для філолога – основне знаряддя його діяльності, засіб передачі інформації, засіб виховання молодого покоління.

Майбутній філолог повинен освоїти всі навички культури мовлення, вміння використовувати все багатство рідної мови для виховання учнівського колективу, для передачі знань, тобто стати професійно компетентним.

Отже, актуальною у наш час є проблема виховання майбутнього словесника, здатного засобами мови сформувати нове покоління України – національних патріотів, знавців і любителів рідної мови, засобу консолідації народу. На жаль, у методиці вищої школи немає спеціальних розробок, присвячених формуванню професійного мовлення у студентів-філологів, формуванню їх професійної мовленнєвої компетенції.

Спираючись на власний досвід багаторічної роботи у вищій школі, ми маємо можливість запропонувати деякі шляхи підвищення мовленнєвої культури майбутніх учителів-словесників.

Починати слід з пропедевтичних курсів на філологічному факультеті, бо “мовна освіта – основа формування духовної культури, національної свідомості та світогляду молодшої людини” [4; 17].

На практичних заняттях з курсу “Вступ до мовознавства” у першокурсників виникають труднощі при відтворенні тексту лекції чи рекомендованої наукової літератури. Вони не вміють правильно, логічно і точно відповісти на питання, поставлені викладачем, не володіють нормами літературної мови, допускають помилки інтерферентного характеру. Це в основному недоліки шкільної підготовки абітурієнтів, що обрали майбутню професію філолога.

Мовленнєва діяльність учителя-словесника пов’язана з природним даром слова, а цей дар можна виявити на вступних іспитах, які слід проводити в усній, а не писемній формі.

Викладач вузу повинен бути взірцем для майбутнього словесника. Його мова на лекціях, практичних і семінарських заняттях має бути грамотною, логічною, точною і

стислою, доступною для студентської аудиторії. Лекція викладача вузу формує майбутнього учителя і пропагандиста краси людського слова. Студент-філолог оволодіває навичками культури мовлення, сміливого і правильного використання краси і багатства рідного слова на практичних і семінарських заняттях. Тому викладач вузу повинен не тільки слідкувати за мовленням студента в аудиторії, а й поза її межами (під час індивідуальної бесіди студента і куратора, на екскурсії, під час відвідання й обговорення вистави в театрі тощо), виправляти їх помилки орфоепічні (*галава, с'иній, н'ебо*), лексичні (*неділя – у значення тиждень, справка – довідка, боліла – замість хворіла*), граматичні (*по вулицям – замість по вулицях чи вулицями, на дошкі – на дошці, приймати участь – замість брати участь*), розвивати у нього професійно-педагогічне мовлення.

Слід учить першокурсника не тільки науково-грамотно, логічно, з дотриманням норм літературної мови відповідати, а й готуватися вдома до свідомого засвоєння теоретичного матеріалу, до грамотної, точної відповіді на питання.

Для цього необхідно порекомендувати студентів:

1. Уважно прочитати текст лекції.
2. Ознайомитися з рекомендованою науковою літературою з теми практичного заняття.
3. Використовувати термінологічні словники, які допоможуть осмислити і запам'ятати лінгвістичні терміни.
4. Доповнити конспект лекції додатковою інформацією, зробити виправлення написаного на лекції.
5. Ще раз прочитати виправлений і доповнений конспект лекції.
6. Знайти відповіді на питання практичного заняття.
7. Скласти план відповіді.
8. Підготувати приклади до теоретичних положень.
9. Осмислити і сформулювати відповіді, переказавши їх.
10. Сформулювати висновки.

Така підготовка до практичного заняття дасть позитивні результати.

Тому викладач вузу, куратор першокурсників повинен вчити студента вчитися.

Можна рекомендувати студентам готуватися і до лекцій, використовуючи методичні рекомендації викладачів з певних дисциплін, ознайомившись з планом, науковою літературою, з тезисами лекції. Це дає можливість студентів краще сприймати і засвоювати новий матеріал, що подається на лекції.

Свідоме засвоєння теоретичного матеріалу на лекції і ретельна підготовка до практичних та семінарських занять допомагає студентів краще засвоювати матеріал і давати точні, логічні відповіді на поставлені викладачем питання. Тоді не будуть казусні репліки: “Вчила, вчила, а сказати не могу”.

На практичних заняттях слід вимагати не лише точної, грамотної, за нормами літературної мови відповіді, а й з використанням лінгвістичних термінів. “Вступ до мовознавства” – це той пропедевтичний курс, який готує майбутнього філолога до лінгвістичної і комунікативної компетентності спеціаліста, формує професійне мовлення лінгвіста. Студенти знайомляться не тільки з новими для нього лінгвістичними проблемами, а й з філологічними термінами, які слід не тільки усвідомити, запам'ятати, а й доречно використовувати у своєму професійному мовленні. Для цього майбутній філолог повинен навчити розрізняти поняття: мова і мовлення, слово і лексема, звук і фонема, асиміляція і дисиміляція, диференціація та інтеграція. Для кращого засвоєння і запам'ятовування лінгвістичних термінів рекомендуємо не тільки посилати студентів до словників лінгвістичних термінів, а й вимагати від першокурсників ведення індивідуальних словників, складених самостійно після прослуховування лекції викладача, після опрацювання рекомендованої літератури, в процесі підготовки до практичного заняття. Таким чином, викладач не тільки знайомить студентів з різними типами лінгвістичних словників, а й привчає майбутніх словесників до роботи зі словниками – основними джерелами

лінгвістичних знань, які допомагають піднесенню культури усного і писемного мовлення і загалом інтелекту людини.

Отже, навички роботи зі словниками повинні удосконалюватися вже на пропедевтичному етапі вивчення лінгвістичних дисциплін.

Виховуючи вчителя словесності, викладачі вищої філологічної школи повинні розвивати у студентів професійне мовлення, яке характеризується багатством словникового складу, умінням емоційно, образно висловлюватися, вмінням спілкуватися з учнівським колективом.

Тому на практичних заняттях зі “Вступу до мовознавства” та інших пропедевтичних курсів викладач ставить перед аудиторією студентів проблемні питання, залучає їх до бесіди, до дискусії; до написання реферативних робіт.

Наприклад, можна поставити такі питання і запропонувати завдання:

1. У чому різниця між мовою і мовленням?
2. Розмежувати поняття звук і фонема.
3. Як ви розумієте поняття слово і лексема?
4. Які гіпотези про походження мови вам відомі?
5. Які словники слід використати, щоб пояснити значення слів: п’єдестал, ін’єкція, гіпербола, гіпнологія, ономастика, дієз, асиміляція, глотогенез, ланіти, чоло, гіпербола, гетьман, плахта?

Слід запропонувати студентам точну, логічну, правильну відповідь на поставлені питання. До розв’язання цих завдань можна залучити студентську аудиторію, якій запропонувати оформлювати питання до відповідаючих. А далі студенти аналізують відповіді товаришів, указують на мовленнєві помилки. Особливу увагу слід звернути на правильне вживання лінгвістичних термінів, граматичних категорій, на орфоепічні норми літературної мови.

На практичному занятті зі “Вступу до мовознавства” можна провести диспути з таких тем:

1. Мова – система систем. Як це довести?
2. Чому мова – загальне явище, а мовлення – індивідуальне?
3. Доведіть, що мова – душа народу.

Під час таких бесід чи диспутів студенти вчаться доводити свої переконання, точно і логічно мислити, а також передавати свої думки засобами мови. Таким чином, розвивається, удосконалюється і шліфується професійно-педагогічне мовлення майбутнього словесника.

Письмове мовлення студента-філолога можна формувати й удосконалювати при написанні рефератів та обговоренні їх на практичних заняттях зі “Вступу до мовознавства”. Першокурсникам пропонуються такі теми рефератів:

1. Роль мови в естетичному вихованні школярів.
2. Роль мови в моральному вихованні школярів.
3. Інтелектуальне виховання учнів засобами рідної мови.
4. Зв’язок мовознавства з іншими науками.
5. Історія і функції письма в суспільстві.

Таким чином, під час вивчення пропедевтичних курсів на філологічному факультеті створюються мовленнєві ситуації, які дозволяють удосконалювати культуру професійного мовлення і педагогічну підготовку майбутнього вчителя.

Звичайно, основна лінгвістична підготовка філолога здійснюється в процесі засвоєння курсів: “Сучасна українська літературна мова”, “Історія української мови”, “Діалектологія” тощо, а також під час проходження педагогічної практики.

Основним завданням фахових дисциплін на філологічному факультеті є формування професійно-мовленнєвої культури майбутніх спеціалістів, тобто бездоганне володіння мовленнєвими засобами всіх підсистем мови та особливостями професійного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2002.
2. Красножан Ж.В. Пропедевтична підготовка першокурсників до вивчення лінгвістичних дисциплін // Актуальні проблеми викладання філологічних дисциплін. – Херсон, 2003. – С. 123-125.
3. Красножан Ж.В. Актуальні проблеми мовленнєвої діяльності студентів-філологів // Печатное слово. – Херсон, 2004. – С. 49-51.
4. Пентилок М.І. Концептуальні засади мовної освіти як засоби інтелектуального і духовного розвитку особистості: Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Херсон, 1998. – С. 14-18.
5. Тропіна Н.П. Роль навчального курсу “Вступ до мовознавства” у підготовці викладачів іноземних мов // Печатное слово. – Херсон, 2004. – С. 62 – 64.

УДК 37.013.77

Кулик С.М.

ВИДИ ТА ФУНКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Зміна поведінки людини у соціальній сфері, невідповідність своїм соціальним функціям, призводить до психологічного й емоційного зрушення; дисфункції між професійною роллю і особистісними якостями суб'єкта; “ефектив неадекватності”; професійного вигорання як різновиду професійного стресу; агресивності як прояву дезадаптації [4–6].

Важливо знати та усвідомлювати всім, що проблема професійної адаптації актуальна для різних сфер соціального життя. Вона має широкий спектр об'єктів, тому, на наш погляд, вирішення цієї проблеми можна вважати важливим процесом досягнення ефективності узгодженості і гармонійності функціонування особистості у соціальній і професійних сферах. Ця нагальна проблема виступає предметом нашого дослідження.

Питаннями адаптації особистості вченими приділялось багато уваги, відображують сутність адаптації особистості (О.Г.Балл, Ю.А.Урманцев, А.В.Фурман), вивчення особливостей професійної адаптації (А.А.Алдашева, Н.П.Лукашевич, О.О.Русалінова, А.А.Ясюкова та ін.) специфіки професійної адаптації вчителів (С.В.Овдей, В.А.Семиченко, О.Г.Солодухова, Н.О.Чайкіна та ін.). Аналіз психолого-управлінської літератури свідчить, що проблема адаптації особистості знайшла досить широке відображення в роботах, присвячених адаптації працівників у промисловості (А.А.Алдашева, В.Н.Безносіков, М.П.Будякіна, Т.Н.Вершиніна, І.А.Георгієва, Г.Д.Долинський, О.М.Зотова, І.О.Мілославова, Н.П.Лукашевич, Л.М.Растова, О.О.Русалінова, Н.А.Свиридов, Н.А.Сирнікова, Є.В.Таранов та ін.), науці (П.Г.Белкін, С.О.Кугель, Т.Л.Кончанін, О.М.Нікандров, А.А.Ясюкова та ін.) та інших сферах діяльності.

Адаптація – пристосування будови і функцій організму, його органів і клітин до умов середовища, яке спрямоване на збереження гомеостазу. Це одне з центральних понять біології, що широко застосовується у теоретичних концепціях і трактує взаємини індивіда й оточення як процес гомеостатичного урівноваження гештальтпсихологія, теорія інтелектуального розвитку Ж.Піаже [5]. Вивчення фізіологічних регуляторних механізмів адаптації має велике значення для рішення прикладних проблем психофізіології, медичної психології, ергономіки та інших психологічних дисциплін.

Адаптація розуміється як процес урегулювання і гармонізації взаємодій особистості із зовнішнім середовищем шляхом поступового зменшення ступеня неузгодженості між людиною та зовнішнім оточенням. Адаптація значною мірою обумовлена рівнем особистісної саморегуляції і відбувається у формі взаємообумовлених змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі під впливом факторів адаптації (зовнішні вимоги, умови діяльності, соціально-психологічні фактори тощо).